

| Research Article \ Araştırma Makalesi |

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların Sergilediği Liderlik Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Preschool Teachers' Views on the Leadership Qualities Exhibited by Children

Ayşenur DURAN¹, Oya RAMAZAN²

• **Geliş Tarihi:** 13 Tem. 2021

• **Kabul Tarihi:** 5 Eyl. 2021

• **Yayın Tarihi:** 27 Eyl. 2021

To cite this article: Duran, A. ve Ramazan, O. (2021). Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların sergilediği liderlik özelliklerine ilişkin görüşleri, *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 6:2, 14-30. **DOI:** 10.37754/ 737103.2021.622

Öz

Bu çalışmanın amacı, okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların sergilediği liderliğe, sınıflarındaki lider çocukların özelliklerine, liderliğin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ve lider çocukların sınıf içi ilişkilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması desenindeki bu çalışmanın verileri İstanbul'daki okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan 30 öğretmenle görüşme yoluyla elde edilmiştir. Verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinde yer alan analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre okul öncesi öğretmenlerinin liderliğin tanımına ve liderlerin özelliklerine ilişkin benzer düşünceleri olduğu, ayrıca öğretmenlerin çoğunun görüşüne göre liderlik becerilerinde kız ve erkekler arasında herhangi bir farklılık olmadığı, liderlik özelliklerine sahip olduğunu düşündükleri çocukların arkadaşları ve öğretmenleri ile ilişkilerinin iyi olduğu ve öğretmenlerin çocukların lider özelliklerini en çok serbest zaman etkinlikleri ve oyunlar sırasında gözlemledikleri sonucuna varılmıştır. Konuyla ilgili yapılacak gelecek araştırmalarda lider çocukların boylamsal olarak izlenmesi, erken çocukluk liderliğinin ilişkisel yapısının sınıfın karmaşık sosyal dinamikleri içinde nasıl geliştiğinin ortaya konulması, daha kalabalık gruplarla çalışılması, öğretmen-aile-çocuk dinamiklerinin kapsamlı olarak ele alınarak derinlemesine incelenmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitimi, okul öncesi öğretmeni, liderlik, çocuklarda liderlik.

Abstract

The aim of this study is to determine the views of the preschool teachers about the leadership of the children, the characteristics of the leader children in their classes, whether the leadership differs according to gender and the classroom relations of the leader children. The data of this research in the case study design, one of the qualitative research methods, were obtained through interviews from 30 teachers working in preschool education institutions in Istanbul. The data of this study were analyzed through descriptive analysis techniques as one of the qualitative analysis techniques. According to the findings, preschool teachers have similar thoughts about the definition of leadership and the characteristics of leaders, and according to most of the teachers, there is no difference between girls and boys in leadership skills, the children who think they have leadership characteristics have good relations with their friends and teachers, and the teachers think that children are leaders. It was concluded that they observed their characteristics mostly during free time activities and plays. In future research on the subject, it can be recommended to follow the leader children longitudinally, to reveal how the relational structure of early childhood

1 Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, aysenukuloncesi@hotmail.com

2 Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Türkiye, oramazan@marmara.edu.tr

leadership develops within the complex social dynamics of the classroom, to work with larger groups, and to examine the teacher-family-child dynamics comprehensively and in-depth.

Key words: Preschool education, preschool teacher, leadership, leadership among children.

Giriş

Okul öncesi eğitim ortamlarından faydalanan ve erken yaşlardan itibaren grup ortamlarına girip, akranları ve öğretmenleri ile etkileşime giren çocuk sayısı giderek artmaktadır (Kemple, 1991). Bu ortamlar; çok farklı kişiliklere ve yeteneklere sahip bireylerin insan ilişkilerinin karmaşık bir ağını oluşturmak için bir araya geldiği, bireyler arasındaki güç dinamikleri ile ilişkilerin karmaşık olduğu sosyal ortamlardır. Bu sosyal etkileşimlerde, özellikle akran etkileşimlerinde çocuklar 'liderlik' ve 'takipçilik' için çeşitli fırsatlar yaşarlar (Bisland, 2004). Okul öncesi öğretmenleri sınıflarındaki lider çocuklarla her gün iletişim halindedirler, genellikle lider çocuklara grup için bir katalizör olarak güvenirlere, ama bazen de onları kendileri için zorlayıcı bulurlar (Mullarkey ve diğerleri, 2005). Yaşı küçük çocukların liderliği konusu, öğretmenler için potansiyel bir ilgi ve endişe alanı, uygulama düzeyinde ise düşündürücü bir olgu olarak tanımlanmıştır (Trawick-Smith, 1988).

Liderlikle ilgili literatüre bakıldığında, yetişkin liderliğine ilişkin çok sayıda tanım ve kuram olmasına rağmen, küçük çocukların liderliğinin araştırma konusu olarak çok az ilgi gördüğü ve henüz keşfedilmemiş bir konu olarak kaldığı belirtilmiştir (Edwards, 1994; Fu, 1977; Trawick-Smith, 1988). Kemple (1991), yetişkin ve gençlik liderliği hakkında var olan geniş literatürün temel bilgi olarak yararlı olduğunu, ancak bu bilgileri doğrudan küçük çocuklara uygulamanın doğru olmadığını belirtmiştir. Bunun nedenini ise küçük çocukların gelişimsel olarak yetişkinlerden farklı olması, etkileşimlerinin gerçekleştiği faaliyetler ve sosyal çevrenin diğer yaş gruplarından önemli ölçüde değişik olması ile açıklamıştır. Bu nedenle çocukların sergiledikleri liderlik hakkında bilgi edinmek için küçük çocukların yaşamlarına günlük etkinlikler bağlamında bakmak önemlidir.

Gelişimin çocukluk ve ergenlik döneminde yetişkinlikten daha kolay gerçekleşmesi mümkündür, çünkü kişinin davranışları, kişiliği ve becerileri erken dönemde, yetişkinliğe göre daha fazla şekillendirilebilir. Büyük değişimlerin meydana geldiği bu dönemde yeterli gelişme sağlanması, gelecekteki gelişimin gerçekleşmesini öngörerek öngörülemeyen etkileri engeller. İnsan hayatındaki tüm evrelerin ilk basamağını oluşturan okul öncesi dönem de, her alandaki gelişimin en hızlı olduğu dönem olarak ifade edilmektedir (Güven ve Azkeskin, 2014). Araştırmacılar bazı becerilerin erkenden geliştirilmesinin daha önemli olabileceğini savunmaktadır (Avolio ve Vogelgesang, 2011; Gardner, 2011). Bu dönemdeki liderlik gelişimi de, yetişkinlikteki liderlik performansı ve gelişimi için kritik bir temel oluşturmaktadır. Çünkü kişinin lider olma gelişimi kendini güçlendiren bir süreçtir. Tıpkı bir kartopu etkisine benzer şekilde, erken yaşta (kartopu küçükken) küçük gelişimsel deneyimler, liderlik gelişiminin güçlendirici doğası göz önüne alındığında, gelecekteki sonuçlar üzerinde derin bir etkiye sahip olabilir (Murphy ve Johnson, 2011). Yapılan çalışmalarda da çocukluk ve ergenlik dönemindeki liderlik yaşantılarının yetişkinlikte ortaya çıkan liderlik davranışlarıyla ilişkisi vardır (Schneider ve diğerleri, 1999). Çocukların liderlik potansiyelinin erken dönemde fark edilmesi, yaşamın ilerleyen yıllarında ortaya çıkacak liderlik becerilerinin geliştirilmesi için bir temel oluşturmakta, bu da bireye ve topluma önemli katkılar sağlamaktadır (Black, 1984; aktaran, Sacks, 2009).

Liderlik özellikleri erken yaşlardan itibaren görülebildiği için çocuklarda bu becerilerin desteklenmesi ve bunu sağlayacak çevrenin oluşturulması gerekmektedir (Hensel, 1991; Karnes ve Bean, 1996; Karnes ve Stephens, 1999; Maxcy, 1991) ve öğretmenler eğer bu becerileri

tanımlayabilirlerse, bu becerilerin desteklenmesi konusunda oldukça büyük katkılar sağlayabilirler. Maxcy'e (1991) göre nasıl okul kültürü öğrencileri etkiliyorsa, öğretmenler de öğrencilerin liderlik becerilerini etkileyebilmekte, çocukların liderlik becerilerinin ortaya çıkmasında kolaylaştırıcı (Fu, Canaday ve Fu, 1982; Trawick-Smith, 1988) ve liderlik gelişimini destekleyici güçlü bir rol oynayabilmektedir (Maxcy, 1991).

Okul öncesi dönem çocukları üzerine yapılan araştırmalarda çocukların liderlik özellikleri çoğunlukla davranış ya da bir kişilik özelliği olarak nitelendirilmiştir; bu özelliklerden çoğu çocukların bilişsel, sosyal, duygusal ya da psikomotor gelişimleri ile örneklendirilmiştir (Bredenkamp ve Copple, 1997). Bu araştırmalar daha çok nicel yöntemlere dayanmakta, liderliği bireysel özelliklerle sınırlamakta (Shin ve diğerleri, 2004); liderliğin okul öncesi eğitim sınıflarında nasıl ortaya çıktığı hakkında çok az açıklayıcı bilgi vermekte ve liderliğin ilişkisel ve bağlamsal yönlerini dikkate almamaktadır. Çocukların sergilediği liderliği tam anlamıyla ve tüm karmaşıklığı ile incelemek için sadece liderlerin ne yaptığını değil, aynı zamanda nasıl yaptıklarını günlük ilişkisel bağlamlarda da ele almak önemlidir (Murphy, 2011). Bu nedenle çocuklar için aile yaşamından sonra ilk ve oldukça önemli bu sosyal çevrede özellikle çocukları doğrudan gözleme fırsatı olan öğretmenlerin liderliğe ilişkin görüşlerinin belirlenmesi konuya derinlemesine bakmak açısından önemlidir.

Bu çerçevede yapılan bu araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin çocukların sergilediği liderliğe, sınıflarındaki lider çocukların özelliklerine, liderliğin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğine ve lider çocukların sınıf içi ilişkilerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve döküman incelemesi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Durum çalışması ise sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesi olarak tanımlanmaktadır (Merriam, 2013).

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu; zaman ve işgücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle 'kolay ulaşılabilirlik' ilkesi doğrultusunda belirlenen İstanbul'un 11 ilçesindeki (Ataşehir, Bağcılar, Bayrampaşa, Beşiktaş, Fatih, Kadıköy, Kartal, Küçükçekmece, Maltepe, Şişli ve Üsküdar) özel ve devlet okullarına bağlı anasınıfları ile bağımsız anaokullarında görev yapan 29'u kadın, 1'i erkek olmak üzere toplam 30 okul öncesi öğretmeninden oluşmuştur. Öğretmenlerin 24'ü lisans, 3'ü yüksek lisans, 3'ü de ön lisans mezunudur. 25-35 yaş arasında olan bu öğretmenlerin meslekteki hizmet süreleri ise 3 ile 10 yıl arasında değişmektedir. Öğretmenler 3-6 yaş grubu çocuklar ile çalışmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri, yapılan literatür taraması doğrultusunda araştırmacılar tarafından geliştirilmiş beş soruluk 'görüşme formu' ile toplanmıştır. Sorular açık uçludur ve bu sorularla çalışma grubunu oluşturan okul öncesi öğretmenlerinin liderliği nasıl tanımladığını, liderlik özelliklerinin neler olduğu konusundaki görüşlerini, çocukların lider olup olmadığını nasıl anladıklarını, liderlik özelliği göstermenin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı konusundaki görüşlerini, lider çocukların arkadaş ilişkilerinin nasıl olduğuna ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Görüşme formunun iç geçerliğini sağlamak için alan uzmanı olan 3 kişi ile

görülmüş ve uzmanların incelemeleri sonucu sorulara son şekli verilmiştir. Ardından soruların anlaşılabilirliğini ölçmek ve değerlendirmek için 3 öğretmen ile pilot uygulama yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda, soru maddelerinin amaca uygun verileri sağladığı kanısına varılarak ölçme aracı çalışma grubunda yer alan öğretmenlere uygulanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında elde edilen veriler yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle elde edilmiştir. Görüşme, sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda kullanılan en yaygın veri toplama yöntemidir; bunun nedeninin görüşmenin bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olmasından kaynaklandığı belirtilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Birinci araştırmacı her öğretmen ile ayrı ayrı randevulaşarak görüşmeleri planlamıştır. Görüşmeler sırasında tüm öğretmenlere yapılan araştırma ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmiş, isimlerini veya kimliklerini belli edecek herhangi bir bilgiye araştırmanın hiçbir aşamasında yer verilmeyeceği konusunda güven verilmiş, araştırmaya katılımları için kendilerinden onay alınmıştır. Katılımcılar, gönüllülük esasına uygun bir şekilde çalışma grubuna dahil edilmiştir. Daha sonra yapılacak ses kaydı için öğretmenlerden izin alınmıştır. Her bir öğretmenle yaklaşık 30 dakika görüşmüş; verilen yanıtlar sesli olarak kaydedilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiş ve her bir soruya verilen yanıtların dökümü yapılmıştır. Elde edilen bulgular sayısallaştırılmış, daha sonra yorumlanmıştır. Betimsel analizde veriler belirlenen temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir ve bulguların sunumunda doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (Altunışık ve diğerleri, 2001; Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Öğretmenlerin görüşmeler sırasında verdiği cevaplar iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak incelenmiş ve elde edilen veriler ışığında oluşturulan tema ve alt temalar kapsamında “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan konular tartışılmıştır. Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman’ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü kullanılmıştır.

$$\text{Güvenirlik} = \text{Görüş Birliği} / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı})$$

Bu formüle dayalı yapılan hesaplama sonucunda araştırmanın güvenilirliği % 92 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik hesaplarının %70’in üzerinde çıkması, araştırma için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Elde edilen bu sonuç ile araştırma güvenilir kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmada öğretmenlerin kendilerine yöneltilen sorulara verdiği yanıtlardan elde edilen bulgular, öğretmenlerin yanıtlarından doğrudan alıntılar yapılarak verilmiştir. Doğrudan alıntılarda frekansı yüksek olan görüşlere daha çok yer verilmiştir.

Yapılan görüşmede okul öncesi öğretmenlerine ilk olarak “*liderlik nedir?*” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin liderlik tanımları 3 kategoride toplanmıştır.

Tablo 1. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Liderliğin Tanımına İlişkin Görüşlerinin Frekans Dağılımı

Kategoriler	f
1-Liderlik, içinde bulunulan grubu etkileyebilme ve yönlendirme yeteneğidir.	19
2-Liderler bulunduğu grubun önderidir ve diğerleri liderleri takip ederler.	12
3-Lider, grup üyeleri tarafından kabul gören kişidir.	8

Tablo 1’de görüldüğü gibi öğretmenler liderliğin içinde bulunulan grubu etkileyebilme ve yönlendirme, bulunduğu grubun önderi olma ve diğerlerinin onu takip etmesi ve grup üyeleri tarafından kabul görme şeklinde 3 farklı kategori altında tanımlandığını düşünmektedirler.

Liderliği içinde bulunulan grubu etkileyebilme ve yönlendirme yeteneği olarak tanımlayan birinci kategoriye ait yanıtlardan örnekler şöyledir:

Ö17:“ *Liderlik insan davranışlarını zorlamadan etkileyebilme gücüdür. Ne kadar az çabayla, o kadar çok kişiyi etkileyebiliyorsanız; liderlik özelliğiniz diğerlerinden fazladır.*”

Ö18:“ *Liderlik, bireylerin ya da grupların faaliyetlerini etkileme ve yönlendirme davranışdır.*”

Liderleri içinde bulunduğu grubun önderi ve diğer grup üyeleri tarafından takip edilen şekilde tanımlayan ikinci kategoriye ait yanıtlardan örnekler şöyledir:

Ö2:“ *Lider, var olduğu grupta önder olarak rehberlik eden ve yol gösteren, bir kriz anında ortaya çıkan problemlere çözüm yolu bulan ve uygulayabilen, arkadaşlarıyla arasında olumlu iletişim kurabilen kişilere denir.*”

Ö16:“ *Lider geleceğe yönelik planlar yapan ve içinde bulunduğu grup tarafından takip edilen kişidir.*”

Lideri grup üyeleri tarafından kabul gören kişi olarak tanımlayan üçüncü kategoriye ait yanıtlardan örnekler şöyledir:

Ö3:“ *Bulduğu ortamda fikir ve hareketleriyle diğer insanlar üzerinde etki yaratan, onlar arasında farklılık gösteren, iletişimi güçlü, çevresine güven veren kişilere lider denir.*”

Ö8:“ *Lider kendini ifade ediş şekliyle ve zekası ile başkaları/diğerleri tarafından kabul gören kişidir.*”

Yukarıda yer alan kategorilerin dışında kalan yanıtlardan örnekler ise şöyledir:

Ö13: “ *.....Bir kişinin lider olarak görülmesi için gruptakilerin onu onaylaması ya da sevmesi gerekmez. Sonuçta lider en üstteki kişi olduğu için herkes onu dinlemek zorundadır.*”

Ö23: “Liderlik kendi planladığı yolda, kendi planladığı işler doğrultusunda başka öğrencileri yönetebilmektir. Bu yolda zaman zaman tabi otorite de gerekebilir. Liderlerin bir özelliği otoriterliktir bence, çünkü sözünü geçirebilmesi için sert bir duruşu ve herkes için geçerli kuralları olmalıdır. Eğer kuralları olmazsa, grubunu yönetemez. Bu nedenle otoriterliğin önemli olduğunu düşünüyorum.”

Görüşmede okul öncesi öğretmenlerine ikinci olarak “**liderliği tanımlayan özellikler nelerdir? Liderlerin özelliklerinden 3 tanesini söyler misiniz?**” sorusu sorulmuştur. Alınan yanıtlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Liderlik Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin Frekans Dağılımı

Liderlik Özellikleri	f	Liderlik Özellikleri	f
Etkili iletişim becerisi	9	Neşe	2
Özgüven	7	Otorite	2
Sosyallik	7	İleriyi görebilme	2
İkna kabiliyeti	6	Kabul görme	1
Atılganlık	4	Dinleme becerisi	1
Kararlılık	4	Sevecenlik	1
Adalet	4	Dikkat	1
Yönetim becerisi	4	Etkililik	1
Problem çözme	3	Güçlü olmak	1
Yaratıcılık	3	Özgürlük	1
Yardımsaverlik	3	Hayal gücü	1
Sorumluluk alma	3	Organizasyon becerisi	1
Zeka	3	Sabır	1
Etkili Karar verme	2	Kendini tanıma	1
Empati	2	Planlama	1

Tablo 2 incelendiğinde, okul öncesi öğretmenlerinin lider özelliklerinde en çok ‘etkili iletişim becerisi’, ikinci sırada ‘özüven’, üçüncü sırada ‘sosyallik’, dördüncü sırada ‘ikna kabiliyeti’ni söylemiş oldukları görülmektedir. Bunların dışında öğretmenler atılganlık, kararlılık, adalet, yönetim becerisi, problem çözme, yaratıcılık, yardımsaverlik, sorumluluk alma, zeka, etkili karar verme, empati, neşe, otorite, ileriye görebilme, kabul görme, dinleme becerisi, sevecenlik, dikkat, etkililik, güçlü olmak, özgürlük, hayal gücü, organizasyon becerisi, sabır, kendini tanıma ve planlama özelliklerini de belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin yanıtlarından örnekler ise şöyledir:

Ö3: “Liderler, iletişimi güçlü, kararlı kişiler, bir de karşılaştığı problemleri kolaylıkla çözen kişilerdir. Bence liderlik bu tüm saydığım özellikleri kapsar.”

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların...

Ö5: “Liderlerin özellikleri arasında sosyal becerilerinin kuvvetli olması, dilini iyi kullanabilmesi, yani iletişim becerilerinin güçlü olması ve çevresindeki kişileri organize edip, birleştirebilmesi vardır.”

Ö15: “Liderler çevresindeki kişileri etkilemeyi severler ve çok da güzel etkilerler. Özgüvenleri yüksektir. Karşısındaki kişiyi dinler, ama son kararı kendisi verir.”

Ö28: “Öncelikle liderler ileriye görürler. Geleceğe ilişkin planlar yaparlar ve bu planları uygulamaya geçirmeye çalışırlar. Grup takiler de eğer lideri benimserse, lider grup takiler tarafından kabul görürse, bu planların gerçekleşmesi daha rahat olur.

Ö20: “Ben sınıfımda yaratıcı, hayal gücü yüksek ve neşeli çocukların liderlik becerilerinin daha yüksek olduğunu görüyorum. Böyle çocuklar arkadaşları tarafından daha çok lider olarak görülüyor, kabul ediliyorlar. Özellikle neşeleriyle, arkadaşlarını eğlendirerek onları istedikleri gibi yönlendirebiliyorlar.”

Öğretmenlere üçüncü olarak “**sınıfınızdaki çocukların lider olduğunu nasıl anlıyorsunuz ve en çok ne zaman, hangi etkinliklerde gözlüyorsunuz?**” diye sorulmuştur.

Tablo 3. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların Lider Olduğunu Hangi Etkinliklerde Farkettiklerine İlişkin Görüşlerinin Frekans Dağılımı

Görüşler	f
Serbest zaman etkinliğinde	23
Oyunlarda	21
Diğer etkinliklerde	5

Tablo 3’de görüldüğü gibi öğretmenler çocukların lider özelliklerini en çok serbest zaman etkinlikleri ve oyunlar sırasında gözlemlediklerini ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerin lider çocukları daha çok serbest zaman etkinliklerinde gözlemlediklerine ilişkin yanıtlarından örnekler şöyledir:

Ö6: “Bunu en iyi gözlemlediğim zaman serbest etkinlik saatleri oluyor. Çocuklar kendi aralarında oyun oynarken lider özelliğini taşıdığını düşündüğüm çocuklar oyun içerisinde rol dağılımları konusunda kararları veriyor. Diğer çocuklar liderin talimatlarını dinleyen ve dediklerini uygulayan kişi pozisyonunda.”

Ö17: “Bir öğrencim sınıf arkadaşlarının neredeyse tamamını kendi istediği bir davranışı yapmaya yönlendirebiliyor. Örneğin bu öğrencim serbest zaman etkinliği esnasında, basit bir davranışıyla bir anda tüm sınıfın sevdiği kurt baba oyununu oynamasını sağlıyor. Bu şekilde diğer arkadaşlarını etkileyen çocukların liderlik özelliğini taşıdığını gözlemleyip anlıyorum.”

Lider çocukları oyun etkinliklerinde gözlemlediğini belirten öğretmenlerden biri (Ö23) “Lider çocuklar oyun gruplarında kendi fikirlerini çok rahat ifade edebiliyorlar, ayrıca diğer çocuklara çok güzel rehberlik yapıyorlar. Mesela oyunları istedikleri yönde değiştirebiliyorlar ve diğer çocuklar bu değişikliklere hiç itiraz etmiyorlar. Öyle bir iletişim oluyor ki diğer çocuklar onlarla hep arkadaşlık kurmak istiyor. Ayrıca etkinliklerde de fikirlerini bana çok rahat söylüyorlar. Bazen oyunlarda değişiklik için ben sormadan fikirlerini söylüyorlar. Bu da

benim çok hoşuma gidiyor. Bazen bu söyledikleri çok orijinal olabiliyor.” diyerek düşüncesini ifade etmiştir.

Lider çocukları sınıf içi farklı etkinliklerde gözlemlediğini belirten öğretmenlerden biri ise (Ö20)“ *Ben sınıftaki lider çocukların lider olduğunu onların arkadaşları tarafından seçilme durumlarından (oyunlarda, eşleşmelerde, yan yana oturmak istenme durumlarında vb.) anlıyorum. Bir de bu çocukların dil gelişimi iyi oluyor. Kendilerini iyi ifade ediyorlar. Ayrıca lider çocuklar okula gelmediğinde diğer çocuklar onun eksikliğini hissediyor ve örneğin ‘öğretmenim bugün Ayşe neden gelmedi?’ diye hemen soruyorlar.” diyerek düşüncesini belirtmiştir.*

Araştırmaya katılan öğretmenlere dördüncü olarak **“hangi cinsiyetin daha çok liderlik özelliği gösterdiğini düşünüyorsunuz?”** diye sorulmuş ve alınan cevapların frekans değerleri Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Liderliğin Cinsiyetle İlgisi Olup Olmadığına İlişkin Görüşlerinin Frekans Dağılımı

Görüşler	f
Kızlar daha çok lider özellikleri gösteriyor	6
Erkekler daha çok lider özellikleri gösteriyor	5
Liderlik özelliklerinin cinsiyet ile ilgisi yok	19

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmenlerin 19’unun liderlikte cinsiyetin etkisinin olmadığını düşündükleri; 6 öğretmenin kızların liderlik becerilerinin, 5 öğretmenin ise erkeklerin liderlik becerilerinin daha yüksek olduğunu ifade ettikleri görülmektedir.

Liderlik özelliklerinin cinsiyet ile ilgisi olmadığına yönelik yanıtlarından örnekler şöyledir:

Ö17: “*Bence liderlik özelliği göstermenin cinsiyetle ilgisi yoktur. Kız veya erkek herkes liderlik özelliği gösterebilir. Birisi diğerinden daha fazla gösterir dememiz yanlış olur. Ayrıca gözlemlediğim kadarıyla her iki cinsiyetten de lider öğrencilerim neredeyse eşit derece oldu. Büyük bir farklılık göremedim.”*

Ö2:“ *Sınıfta gözlemlediğim kadarıyla cinsiyete göre çok büyük bir farklılık göstermiyor. Çocuklarda liderlik cinsiyeti kız olsun erkek olsun; kim kendini daha iyi ifade edebiliyorsa, özgüveni yüksekse, bir problemle karşılaştıkları zaman arkadaşlarını kırmadan bir çözüm bulabiliyorsa ve bunu uygulayabiliyorsa bunu başarmış demektir.”*

Liderlik özelliklerinin kızlarda daha çok görüldüğüne ilişkin yanıtlarından örnekler şöyledir:

Ö8: “*Ben kızların erkeklerden daha çok lider olduğunu düşünüyorum ya da benim sınıfıma hep lider kızlar denk geldi. Kızlar daha sosyal ve girişken oluyor. Erkek grubunu bile bastıran, bir grup erkeği istediği gibi yönlendiren kızlarım oldu. O yüzden bence kızlar daha çok lider oluyorlar.”*

Ö11: “*Kız çocuklarının daha çok lider olduklarını düşünüyorum, çünkü kızların iletişim becerileri daha yüksek oluyor. Bence liderlikte iletişim kurabilmek önemli bir yetenek. O yüzden kızlar sanki daha çok liderlik gösteriyor. Ayrıca kız arkadaş gruplarında popüler olmak/popülerlik daha çok görülüyor. Popüler çocukların da lider olduğunu düşünüyorum.”*

Liderlik özelliklerinin erkeklerde daha çok görüldüğüne ilişkin yanıtlarından örnekler ise şöyledir:

Ö15: “Erkeklerin daha çok liderlik özelliği gösterdiğini düşünüyorum, çünkü bana göre erkekler daha baskın karakterler. Hakimiyet kurmayı seviyorlar. Tabi bunda ailenin erkek çocukları yetiştirme biçiminin de etkili olduğunu düşünüyorum. Bizim toplumumuzda erkek çocuklara daha çok değer veriliyor. Onların daha çok istedikleri yapıyor ve baskın yetiştiriliyor. Bunun sınıfta da yansıması böyle oluyor, yani erkekler daha baskın, daha lider oluyor.”

Ö18: “Benim çalıştığım bölgede aile profili erkek baskın/ataerkil aile yapısına sahip olduğundan, erkeklerin kızlara göre daha sık liderlik davranışları sergilediğini gözlemledim. Bunu da tüm topluma genelledebiliriz, çünkü Türk toplumu ataerkil bir aile yapısına sahip.”

Okul öncesi öğretmenlerine son olarak “**sınıfınızdaki lider çocukların arkadaşları ile ilişkileri nasıl?**” diye sorulmuştur. Buna ilişkin bulgular Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Lider Çocukların Arkadaşlarıyla İlişkilerine Yönelik Görüşlerinin Frekans Dağılımı

Görüşler	f
Arkadaşları ile ilişkileri iyi	27
Arkadaşları ile ilişkileri kötü	3

Tablo 5’te görüldüğü gibi, 30 okul öncesi öğretmenin 27’si lider çocukların arkadaşları ile ilişkilerinin iyi olduğunu, 3’ü ise kötü olduğunu söylemiştir.

Lider çocukların arkadaşları ile ilişkilerinin iyi olduğuna yönelik yanıtlarından örnekler şöyledir:

Ö17: “Lider çocuklar genelde arkadaşlarıyla en az sorunlu, arkadaşlarıyla en uyumlu çocuklar oluyor. Kaba kuvvetle liderlik yapmaya çalışan çocuklar, liderlik değil zorbalık özelliği göstermiş oluyor ve çok çabayla az arkadaşını etkilemiş oluyorlar.”

Ö8: “Benim gözlemlerime göre arkadaşlık ilişkileri çok iyi, hatta ben bu çocuklar için ‘gözde’ öğrenci diyebilirim. Bazen benim bile sağ kolum gibi oluyorlar. Sınıfa yeni gelen öğrencilerin adaptasyonunda bana yardımcı oluyor, yeni çocuklarla hemen arkadaşlık kurup onlara rehberlik yapıyorlar. Sadece arkadaşları ile değil, başkaları ile de ilişkileri çok iyi oluyor. Tanımadığı insanlarla da hemen iletişim kurabiliyor. Mesela sınıfa konuk çağırdığımızda hemen misafirperver bir tavır sergiliyor.”

Lider çocukların arkadaşları ile ilişkilerinin iyi olmadığına yönelik yanıtlarından örnekler ise şöyledir:

Ö5: “Çoğu zaman arkadaşlarıyla iyi geçinen çocuklar gibi görünüyorlar, ancak geçen yıllarda bunun tam tersi olanına da şahit oldum. Dediklerini zorla başkalarına yaptırmaya çalışma, diğer arkadaşlarıyla sık sık inatlaşma gibi. Bu durumda arkadaşları onu dışlayabiliyor ya da hakimiyet kurduğu çocuklar çok sessiz çocuklar oluyor ve iyice geride kalıyorlar.”

Ö9: “Lider çocuklar arkadaşları üzerinde hakimiyet kurup sınıfı yönetmeye çalışıyor sürekli. Hep onun istediği olsun, hep onun söyledikleri uygulansın istiyor. Bazen ben bunun şımarıklıkla karıştığını düşünüyorum, yani lider özellikleri var evet ama bazen de öyle baskıcı

oluyor, öyle inat ediyor ki, yaptığı hareketler hiç hoş olmuyor. Çoğu zaman da arkadaşları onunla oynamayı reddediyor.”

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada çocukların en hızla geliştikleri dönemde eğitim veren okul öncesi öğretmenlerinin çocukların liderlik özelliklerine ilişkin bilgileri ve düşünceleri sorulan beş görüşme sorusuna verdikleri yanıtlar çerçevesinde incelenmiştir. Öğretmenlerin “Liderlik nedir?” sorusuna ilişkin verdikleri yanıtlara bakıldığında, okul öncesi öğretmenlerinin liderlerin diğerleri tarafından takip edilmesi, liderlerin etkileme gücü, gruptakiler tarafından kabul görmesi gibi noktalara dikkat çektikleri görülmektedir. Bazı öğretmenlerin ise ‘liderlik’ ile ‘yönetim’ kavramlarını karıştırdığı saptanmıştır. Liderlik; belli bir durumda, belli bir anda ve belli koşullar altında insanların örgütsel hedeflere ulaşmak için gönüllü olarak çabalamasını teşvik eden, ortak hedeflere ulaşmada yardımcı olan deneyimleri aktaran ve uygulanan liderlik türünden hoşnut olmalarını sağlayan etkileme süreci olarak tarif edilebilir (Werner, 1993). Yönetici ve lider farklı kavramlardır. Bir kişinin lider olarak tanımlanabilmesi için gruptaki kişilerin duygu, düşünce ve değer yargılarını etkilemesi ve belirli otorite kaynaklarını aşarak kendini izleyenlerin ihtiyaçlarını görebilmesi (Aydın, 2010); grup üyeleri tarafından duygusal olarak da kabul edilmesi gerekmektedir (Erdoğan, 1996). Eğer bir kişi, grup tarafından kabul edilmezse ve sadece elindeki yasal ya da mevki gücüne dayanarak istediklerini yaptırırsa, bu kişi lider değil yöneticidir. Örneğin Ö13, liderin grup tarafından onaylanmasının gerekmediği düşüncesiyle; Ö23 de otorite kavramını vurgulamakla yöneticiliği tanımlamışlardır. Halbuki, liderler gücünü grupta kendilerini izleyen kişilerle kurdukları etkileşimden ve bu etkileşimin kalitesi ve yoğunluğundan alırken yöneticiler ise gücünü bulunduğu mevkiden, statüden ve yasal güç kaynağı olan otoritesinden alır (Altınkurt ve Yılmaz, 2012; Uzun, 2008). Bu farklı tanımların liderlik ve yöneticilik kavramları arasındaki farklılıklara ilişkin bilgi eksikliklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Okul öncesi öğretmenlerinin lider özelliklerinde en çok ‘etkili iletişim becerisi’, ikinci sırada ‘özgüven’, üçüncü sırada ‘sosyallik’, dördüncü sırada ‘ikna kabiliyeti’ni söylemiş oldukları görülmektedir. Bunların dışında öğretmenler atılganlık, kararlılık, adalet, yönetim becerisi, problem çözme, yaratıcılık, yardımseverlik, sorumluluk alma, zeka, etkili karar verme, empati, neşe, otorite, ileriye görebilme, kabul görme, dinleme becerisi, sevecenlik, dikkat, etkililik, güçlü olmak, özgürlük, hayal gücü, organizasyon becerisi, sabır, kendini tanıma ve planlama özelliklerini de belirtmişlerdir. Araştırma kapsamında öğretmenlerin çoğunun verdiği cevapların daha çok çocukların liderlik özellikleri üzerinden belirtildiği görülmüştür. Lider özellikleri ve yetenekleri liderlik literatüründe ilgi çeken bir konu olmuştur. Yapılan birçok araştırmada liderlerin sahip olması gereken özellikler üzerinde durulmuştur. Çocuk liderliğine ilişkin yapılan tanımlamaların çoğunda da yine çocukların liderlik özelliklerinden bahsedilmiştir. Adelberg (1930) küçük çocuklardaki liderlik özelliklerinin, diğer yaş gruplarının sergilediği liderlik özellikleri ile aynı olduğunu belirtmiştir (Aktaran, Fu, 1970). Bu özellikler ise çocukların sıkça ihtiyaç duyduğu ya da sergilediği beceriler veya nitelikler olarak belirtilmiştir. Pek çok araştırmacı lider çocuğun farklı bir özelliğini vurgulamıştır. Örneğin; Lee, Recchia ve Shin (2005), lider çocukların gelişmiş sosyal ve bilişsel yetenek, yüksek sözel beceriler, dramatik beceriler, yaratıcılık, hayal gücü ve bağımsızlık özelliklerine sahip olduğunu belirtmiştir. Sisk ve Rosselli (1996) lider çocukları bağımsız, sorumluluk sahibi ve kendine güvenen olarak tanımlamış; Perez, Chassin, Ellington ve Smith (1982) ise liderlik becerileri yüksek olan okul öncesi dönem çocuklarının yüksek sözel yeteneğe sahip olduklarını, bu nedenle fikirlerini ve duygularını kolayca ilettiklerini ve diğerlerine yol gösterdiklerini, ayrıca bu çocukların diğer öğrencilerin ihtiyaç ve endişelerine de duyarlı olduklarını tespit etmişlerdir.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan öğretmenlerinde liderlerin özelliklerine ilişkin görüşlerinin literatürde yer alan özelliklerle örtüştüğü görülmektedir (Karnes ve Bean, 1996; Sisk ve Rosselli, 1996; Adcock ve Segal, 1983; Perez ve diğerleri, 1982; Mullarkey ve diğerleri, 2005).

Öğretmenlerin çoğu serbest zaman etkinlikleri ve oyunlar sırasında lider çocukların farklılıklarını daha çok gözlemlediklerini belirtmişlerdir. Serbest zaman etkinlikleri; çocukların özgürce, yetişkin yönlendirmesi olmadan hareket edebildikleri zaman dilimidir, çocukların yaratıcılıkları başta olmak üzere tüm gelişim alanlarını desteklemekte, arkadaşlık ilişkilerini geliştirmekte (Megep, Serbest Zaman Etkinlikleri, 2007), seçim ve plan yapma, karar verme, sorumluluk alma gibi becerilerini de destekleyebilmektedir (Beaty, 2000; aktaran, Yoleri, 2014). Aynı şekilde oyun çocuğun kendini tanıyabildiği, keşfedebildiği ve en rahat ifade edebildiği alanlardan biridir. Piaget oyunu çocukların kendi çevrelerini anlamlı hale getirme ve bu çevre içinde nasıl yer alacaklarını öğrenme yolu olarak görmektedir (Aktaran, Fischer ve Hencke, 1996). Bu noktadan hareketle öğretmenlerin, çocukların özgürce vakit geçirdikleri, diledikleri gibi yeni oyunlar kurabildikleri ve bu oyunları yönetebildikleri serbest zaman ve oyun etkinlikleri içerisinde lider çocukları daha sık gözlemlenmeleri ve farketmeleri olası bir sonuçtur.

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin çoğu lider çocuklarda cinsiyete ilişkin fark olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Harrison, Rawls ve Rawls (1971), Parten (1933) ve Trawick-Smith (1992), bu çalışmadan çıkan sonuçla benzer şekilde okul öncesi dönemde liderlikte cinsiyet farklılıklarının önemsiz olduğunu belirtmişlerdir. Fakat yapılan alanyazın taramasından elde edilen bulgulara göre ise cinsiyet değişkeninin liderlik üzerinde dil becerileri ve etkililik açısından (Fu, 1979; Sheldon, 1996; aktaran, Soffler 2011); çocukların oynadığı oyunlarda diktatörlük ve yönetmenlik gibi cinsiyetler arasındaki tarzda (Mawson, 2010, 2011); ayrıca prososyal davranışlar ve organizasyonel liderlik becerileri sergileme boyutunda (Bohlin, 2000) farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu üzerinde çocukların diğer bireylerle kurdukları ilişkiler üzerinde etkili olabilecek pek çok değişkenin (sosyoekonomik düzey, ebeveyn tutumları, ebeveynlerin cinsiyet rol algıları vb.) ve ayrıca araştırmaya katılan bazı öğretmenlerin (örn; Ö15, Ö18 gibi) ifadelerinden de anlaşılabilirdiği gibi öğretmenlerinde cinsel rol algısına yönelik tutum ve düşüncelerinin etkili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamındaki öğretmenlerin tamamına yakını, liderlik özelliklerine sahip olduğunu düşündükleri çocukların arkadaşları ve öğretmenleri ile ilişkilerinin iyi olduğunu ifade etmişlerdir. Bu, liderlik özelliği açısından beklenen bir durumdur. Liderler başkalarını etkileyebilen, nereye, nasıl gidileceğini gösteren, hedef ve amaç koyan yani yol gösteren rehber bir kişidir (Eraslan, 2004). Yani lider grubunu ya da diğer insanları kendi peşinden sürükler. Liderin motive edici, yol gösterici gibi pek çok özelliği, grup üyeleri ile ya da diğerleri ile olumlu ilişkiler geliştirmesini ve sürdürmesini gerektirmektedir. Buna karşılık üç öğretmen ise tersi yönde görüş bildirmiş, lider çocukların akranları üzerinde baskıcı ve hakimiyet kurucu tavırları nedeniyle çocukların şikayetçi olduğunu; kendilerinin de zaman zaman zorladığını belirtmişlerdir. Çeşitli araştırmalar zorbaların daha görünür ve daha güçlü olarak algılanmalarından dolayı akranları arasında öne çıktıklarını ve lider olarak algılandıklarını göstermektedir (Çakırer, 2019). Ayrıca bir davranışın zorbalık olarak ele alınabilmesi için liderlik özelliklerine sahip bir çocuk tarafından sergileniyor olması gerektiği de ifade edilmiştir (Çakırer, 2019). Burada önemli olan öğretmenlerin ortaya çıkan bu tarzdaki davranışları zorbalık ya da gerçek bir liderlik olarak nitelendirebilmesi, tanımlayabilmesi ve ayırt edebilmesidir. Bu da öğretmenlerin liderliğe ilişkin bilgi ve birikimleri ile de ilişkilidir. Bu sonuca benzer olarak Lee ve Recchia da (2008) çalışmalarında, öğretmenleri tarafından lider olarak tanımlanan, yaşları 3-5 yaş arasında değişen 3 çocuk üzerinde gözlem yapmış ve öğretmenleri ile görüşme

gerçekleştirmiştir. Çıkan sonuçlara göre; lider çocukların akranları üzerinde zaman zaman olumlu, zaman zaman da olumsuz etkiler yarattığını, bu çocukların diğer arkadaşlarını kışkırtabildiklerini, bunun da öğretmenleri sınıf yönetimi açısından zorlayıcı olduğunu ifade etmişlerdir. Akranları arasında öne çıkan bir çocuğun her zaman lider çocuk olmayacağı unutulmamalıdır.

Sonuç olarak, okul öncesi öğretmenleri ile çocukların liderlik özellikleri üzerine yapılan bu nitel araştırma ile öğretmenlerin konuya ilişkin bakış açıları araştırma kapsamında belirlenen sorular çerçevesinde ortaya konulmuştur. Gelişime uygun uygulamaların kritik bir bileşeni ve destekleyicisi öğretmendir. Ancak öğretmenlerin çocuk liderliğini tanımadaki güvenilirliği literatürde yeterince tespit edilmemiştir (Fox, 2012) ve öğretmenlerin çocuk liderliğini tanıma konusundaki bilgiler sınırlıdır. Bu nedenle, bu bakış açısını bilmenin, okul öncesi dönem üzerinde yapılacak gelecek liderlik araştırmalarında konuya ilişkin bir çerçeve sunması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre öğretmenlerin çeşitli eğitimler, seminerler ve workshoplar ile öncelikle kendi içlerindeki liderlik potansiyelini keşfetmeleri sağlanması önerilebilir. Çünkü bunun farkına varabilen öğretmenlerin sınıflarındaki çocukların liderlik potansiyelini ortaya çıkarılabilmeleri mümkün olabilecektir. Aynı zamanda ailelerin de çocukların liderlik özelliklerini ve liderlik potansiyelini farketmesi sağlanarak gerek okul gerekse ev ortamında çocukları uygun yönlendirilme ve desteklenme için bilgilendirme çalışmaları ve işbirliği sağlanması önerilebilir.

Konuyla ilgili yapılacak gelecek araştırmalarda lider çocukların boylamsal olarak izlenmesi, elde edilen verilerin gözlemler ile de desteklenmesi, erken çocukluk liderliğinin ilişkisel yapısının sınıfın karmaşık sosyal dinamikleri içinde nasıl geliştiğinin ortaya koyulması ve daha kalabalık gruplarla çalışılması önerilebilir. Yapılacak çalışmalarda öğretmen görüşlerinin yanısıra aile görüşleri ile de öğretmen-aile-çocuk dinamiklerinin kapsamlı olarak ele alınarak derinlemesine incelenmesi önerilebilir. Ayrıca çocukların farklı ortamlardaki liderlik davranışları da incelenebilir.

Kaynakça

- Adcock, D. & Segal, M. (1983). *Making friends: Ways of encouraging social development in young children*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Altınkurt, Y. & Yılmaz, K. (2012). Relationship between the school administrators 'power sources and teachers 'organizational trust levels in Turkey. *Journal of Management Development*, 31(1), 58-70.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E. & Bayraktaroğlu, S. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.
- Avolio, B. J., & Vogelgesang, G. (2011). Beginnings matter in genuine leadership development. In S. E. Murphy, & R. J. Reichard (Eds.), *Early development and leadership: Building the next generation of leaders* (pp. 179–204). New York: Psychology Press/Routledge.
- Aydın, M. (2010). *Eğitim yönetimi* (9. Baskı). Ankara: Hatipoğlu Yayınları.
- Bisland, A. (2004). Developing leadership skills in young gifted students. *Gifted Child Today*, 27(1), 24-27.
- Bredenkamp, S. & Copple, C. (1997). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs serving children from birth through age 8* (3rd ed.). Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.
- Bohlin, L. C. (2000). *Determinants of young children's leadership and dominance strategies during play*. PhD Thesis. Indiana University, Indiana.
- Celep, C. (2004). *Dönüşümsel liderlik*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Okul Öncesi Öğretmenlerinin Çocukların...

- Çakırer, B. (2019). Çocuğunuz Akran Zorbalığı mı Yaşlıyor?. <https://www.trtcocuk.net.tr/ebeveyn-akademisi/okul-ve-ogrenme/cocugunuz-akran-zorbaligi-mi-yasiyor> adresinden erişilmiştir.
- Duran, A. (2019). *Erken çocukluk dönemi liderlik ölçeğinin geliştirilmesi ve çocukların liderlik özellikleri ile dil becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eraslan, L. (2004). Liderlik Olgusunun Tarihsel Evrimi, Temel Kavramlar ve Yeni Liderlik Paradigmasının Analizi, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı: 162.
- Edwards, C. A. (1994). Leadership in groups of school-age girls. *Developmental Psychology*, 30(6), 920-927.
- Erdoğan, İ. (1996). *İşletme yönetiminde örgütsel davranış*. İstanbul: Avcıol Yayınları.
- Fischer, W. K. & Hencke, W. R. (1996). Infants' construction of actions in context: piaget's contribution to research on early development. *American Psychological Society*, 7 (4), 204- 210.
- Fox, D. L. (2012). *Teachers' perceptions of leadership in young children*. PhD Thesis. University of New Orleans, New Orleans.
- Fu, V. R. (1977). *A nursery school leadership observation schedule and a nursery school leadership rating scale*. ERIC Document Reproduction Service No. ED 134601.
- Fu, V. R. (1970). *A nursery school leadership observation schedule and a nursery school leadership rating scale*. Greensboro, NC: University of North Carolina.
- Fu, V. R. (1979). Preschool leadership-follower behaviors. *Child Study Journal*, 9(2), 133- 140.
- Fu, V. R., Canaday, H. & Fu, D. (1982). Creativity and leadership in preschoolers. *The Journal Of Genetic Psychology*. Vol. 141, 291-292.
- Gardner, H. (2011). Positioning future leaders on the good work track. In S. E. Murphy, & R. J. Reichard (Eds.), *Early development and leadership: Building the next generation of leaders* (pp. 255–272). New York: Psychology Press/Routledge.
- Güven, G. & Azkeskin, K. (2014). Erken çocukluk eğitimi ve okul öncesi eğitim, (Ed. İ. H. Diken). *Erken Çocukluk Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Harrison, C. W., Rawls, J. & Rawls, D. (1971). Differences between leaders and non- leaders in six-to-eleven-year-old children. *Journal of Social Psychology*, 84, 269-272.
- Hensel, N. H. (1991). Social leadership skills in young children. *Roeper Review*, 14(1), 4-6.
- Karnes, F. & Bean, S. (1996). Leadership and the gifted. *Focus on Exceptional Children*, 29(1), 1-12.
- Karnes, F. & Stephens, K. (1999). Lead the way to leadership education. *Education Digest*, 64(8), 62-66.
- Kemple, K. M. (1991). Research in review: Pre-school children's peer acceptance and social interaction. *Young Children*, 46(5), 47-54.
- Lee, S. Y., Recchia, S. & Shin, M. S. (2005). "Not the same kind of leaders": Four young children's unique ways of influencing others. *Journal of Research in Childhood Education*, 20(2), 132-148.
- Lee, Y. & Recchia, S. (2008). "Who's the boss?" Young children's power and influence in an early childhood classroom. *Early Childhood Research & Practice*, 10(1), 1-15.
- Maxcy, S. J. (1991). Leadership and the education of young children. In S. J. Maxcy, *Educational Leadership: A critical pragmatic perspective*, Toronto, Ontario: OISE, 95-109.
- Mawson, B. (2010). Gender and leadership styles in children's play. *Australasian Journal of Early Childhood*, 35(2), 115-124.
- Mawson, B. (2011). Children's leadership strategies in early childhood. *Journal of Research in Childhood Education*, 25(4), 327-338.
- Megap, *Serbest Zaman Etkinlikleri* (2007). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber* (3. Baskıdan Çeviri, Çeviri Editörü: S. Turan). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Miles, M. B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. (2nd Edition). Calif. : SAGE Publications.
- Mullarkey, L. S., Recchia, S. L., Lee, S. Y., Shin, M. S., & Lee, Y. J. (2005). Manipulative managers and devilish dictators: teachers' perspectives on the dilemmas and challenges of classroom leadership. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 25, 123-129.
- Murphy, S. E., & Johnson, S. K. (2011). The benefits of a long-lens approach to leader development: Understanding the seeds of leadership. *The Leadership Quarterly*, 22(3), 459–470.
- Parten, M. (1933). Leadership among preschool children. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 27(4), 430-440.
- Perez, G., Chassin, D., Ellington, C. & Smith, J. (1982). Leadership giftedness in preschool children. *Roeper Review*, 4(3), 26-28.
- Schneider, B., Paul, M. C., White, S. S., & Holcombe, K. M. (1999). Understanding high school student leaders, I: Predicting teacher ratings of leader behavior. *The Leadership Quarterly*, 10, 609–636.
- Shin, M. S., Recchia, S. L., Lee, S. Y., Lee, Y. J., & Mullarkey, L. S. (2004). Understanding early childhood leadership: Emerging competencies in the context of relationships. *Journal of Early Childhood Research*, 2(3), 301-316.
- Sisk, D. A. & Rosselli, H. C. (1996). *Leadership: A special Kind of Giftedness*. Unionville, NY: Trillium Press.
- Soffler, A. A. (2011). *What is the nature of children's leadership in early childhood education settings? A Grounded Theory*. PhD Thesis, Colorado State University, Colorado.
- Trawick-Smith, J. (1988). Let's say you're the baby, OK?: Play leadership and following behavior of young children. *Young Children*, 43(5), 51-59.
- Trawick-Smith, J. (1992). A descriptive study of persuasive preschool children: How they get others to do what they want. *Early Childhood Research Quarterly*, 7, 94-114.
- Uzun, E. (2008). *Özel ve devlet okulu yöneticilerinin liderlik davranışlarının öğretmen görüşlerine göre karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Werner, I. (1993). *Liderlik ve yönetim*, (Çev: V. Üner). İstanbul: Rota Yayınları.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yoleri, S. (2014). Okul öncesi çocukların kişilerarası problem çözme becerisi ve kavram gelişimi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. Cilt 39, Sayı 173, 82-91.

Exedended Abstract

Purpose

The number of children who benefit from preschool education environments and enter group settings from early ages and interact with their peers and teachers is increasing (Kemple, 1991). In these social interactions, especially in peer interactions, children experience various opportunities for 'leadership' and 'followership' (Bisland, 2004). The issue of leadership of young children has been identified as a potential area of concern for teachers and a thought-provoking phenomenon at the application level (Trawick-Smith, 1988). Preschool period, which constitutes the first step of all stages in human life, is expressed as the fastest development in all areas (Güven and Azkeskin, 2014). Researchers argue that early development of some skills may be more important (Avolio and Vogelgesang, 2011; Gardner, 2011). Leadership development in this period also provides a critical basis for adult leadership performance and development. Because the development of being a leader is a self-strengthening process. In studies conducted, leadership experiences in childhood and adolescence have a relationship with leadership behaviors emerging in adulthood (Schneider et al., 1999). Since leadership qualities can

be seen from an early age, it is necessary to support these skills in children and create an environment to provide it (Hensel, 1991; Karnes and Bean, 1996; Karnes and Stephens, 1999; Maxcy, 1991) and if teachers can define these skills, they can make great contributions.

In the researches on preschool children, the leadership qualities of the children are mostly described as behavior or a personality trait; Many of these features are exemplified by children's cognitive, social, emotional or psychomotor development (Bredenkamp and Copple, 1997). These studies are mostly based on quantitative methods, limiting leadership to individual characteristics (Shin et al., 2004); It gives little explanatory information about how leadership emerged in pre-school education classes and does not take into account the relational and contextual aspects of leadership. In this study, it is aimed to examine how preschool teachers define child leadership, the qualities of the leader children in their classrooms, and the views of the leader children about the classroom relationships.

Methodology

In this study, the case study model, one of the qualitative research methods, was used. The study group of the study consisted of 29 female, 1 male, 30 preschool teachers working in preschool education institutions in 11 districts of Istanbul, determined in accordance with the principle of 'easy accessibility' due to the limitations in terms of time and workforce. The 'interview' method was used to collect data. It was collected through a six-question "interview form" developed by the researchers. The first researcher planned to meet with each teacher individually. Teachers' permission was obtained for the sound recording during the interviews. Each teacher was interviewed for about 30 minutes; the responses were recorded with sound. The data of this study were analyzed through descriptive analysis techniques as one of the qualitative analysis techniques. For the reliability of the study, using Miles and Huberman's (1994) formula, it was calculated as %92.

Results, Discussion and Conclusion

During the meeting, first of all, what is leadership? was asked. Considering the answers given to the first question, it is observed that they draw attention to the points such as the follow-up of the leaders, the power of the leaders to be influenced, and the acceptance of the group. Some teachers were found to confuse the concepts of "leadership" with "management". Manager and leader are different concepts. In order for a person to be defined as a leader, the people in the group affect their emotions, thoughts and value judgments and overcome certain authority resources and see the needs of those who follow themselves (Aydın, 2010); It must also be emotionally accepted by group members (Erdoğan, 1996). If a person is not accepted by the group and only does what he wants based on his legal or position power, that person is the manager, not the leader.

As a second, what are the characteristics that define leadership? Can you say 3 of the leaders' characteristics? ” was asked. It is seen that preschool teachers said “effective communication skills” mostly, “self-confidence” in second place, “sociability” in third place, “persuasive ability” in fourth place in their leader characteristics. Apart from these, teachers are stated the characteristics of assertiveness, determination, justice, management skill, problem solving, creativity, benevolence, taking responsibility, intelligence, effective decision making, empathy, joyfull, authority, foresight, acceptance, listening skill, affection, attention, effectiveness, being strong, freedom, imagination, organizational skill, patience, self-knowledge and planning. Teachers' views on the characteristics of leaders overlap with those listed in the literature

(Karnes and Bean, 1996; Sisk and Rosselli, 1996; Adcock and Segal, 1983; Perez et al., 1982; Mullarkey et al., 2005).

Thirdly, "How do you understand that the children in your class are leaders and when and in what activities do you observe most?" was asked. The teachers stated that they mostly observe the leader characteristics of the children during the 'free time activities' an 'play'. Free time activities; It is the time period in which children can move freely and without adult guidance, they support all areas of development, especially children's creativity, develop friendship relations (Megep, Free Time Activities, 2007), and support their skills such as selection and planning, decision making, and taking responsibility (Beaty, 2000; as cited in Yoleri, 2014). Likewise, play is one of the areas where the child can recognize, explore and express himself most comfortably. From this point of view, it is possible for teachers to observe and realize the leader children more frequently in free time and play activities where children can spend their time freely, establish new games as they wish, and manage these games.

As a fourth question, to the teachers who participated in the research, "Which gender do you think shows the most leadership feature?" was asked. Most of the preschool teachers expressed their opinion that there is no gender difference in the leader children. In the literature, there are studies supporting this view (Harrison, Rawls & Rawls, 1971; Parten, 1933; Trawick-Smith, 1992), as well as studies that say there are gender differences (Bohlin, 2000; Duran, 2019; Fu, 1979; Mawson, 2010/2011 ; Sheldon; 1996: as cited in Soffler 2011).

As a fifth question, "How is the relationship of the leader children in your class with their friends?" was asked. Almost all of the teachers stated that they have good relations with the friends and teachers of the children that they think have leadership qualities. This is an expected situation in terms of leadership feature. Three teachers, on the other hand, gave the opposite view that the children complain about their oppressive and dominant attitudes towards their peers; they also stated that they had been forced from time to time. In their study, Lee and Recchia (2008) made observations on 3 children aged 3-5 years, who were identified as leaders by their teachers, and interviewed their teachers. According to the results; they stated that the leader children sometimes had positive and sometimes negative effects on their peers, that these children were able to provoke their other friends, which was challenging for the classroom management.

As a result, with this qualitative research on the leadership qualities of preschool children, teachers' perspectives on the subject were revealed within the framework of the questions determined within the scope of the research. A critical component and supporter of developmental practices is the teacher. However, the reliability of teachers in recognizing child leadership has not been sufficiently determined in the literature (Fox, 2012) and the information on teachers' recognition of child leadership is limited. Therefore, knowing this point of view is thought to be important in terms of providing a framework for future leadership research on the preschool period.

According to the results obtained from the research, it can be suggested that teachers should first discover their leadership potential through various trainings, seminars and workshops. Because it will be possible for teachers who can realize this to reveal the leadership potential of the children in their classrooms. At the same time, it can be recommended to provide information and cooperation in order to guide and support children appropriately, both at school and at home, by ensuring that families are aware of their children's leadership qualities and leadership potential.

In future research on the subject, it may be suggested to follow the leader children longitudinally, to support the obtained data with observations, to reveal how the relational structure of early childhood leadership develops within the complex social dynamics of the class, and to work with larger groups. In future studies, it can be suggested that the views of the family as well as the views of the teachers and the dynamics of the teacher-family-child should be comprehensively examined and examined in depth. In addition, children's leadership behaviors in different environments can be examined.